

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

*Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет спеціальної освіти, психології і соціальної роботи
Кафедра психолого-медико-педагогічних основ корекційної роботи*

ЗАТВЕРДЖЕНО

на засіданні кафедри
логопедії і спеціальних методик
протокол № 1 від 27 серпня 2021 р.
Завідувач кафедри
_____ **Олег Опалюк**

ФІЗИЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ОСІБ З ВАДАМИ МОВЛЕННЯ ІІІ –22

ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ ПРО КУРС

Викладач (викладачі)	Вержиховська Олена Миколаївна
Контактний телефон	0677620713
E-mail	kaflogoped@ukr.net , kaflogoped@kpnu.edu.ua verzhykhovska@kpnu.edu.ua
Профайл викладача	https://k-psmpokr.kpnu.edu.ua/verzhykhovska-olena-mykolaiyna/ https://k-psmpokr.kpnu.edu.ua/ Scopus https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57218831155 Web of Science https://publons.com/researcher/1787395/olena-verzhykhovska/
Назва освітньої програми	Логопедія. Спеціальна психологія.
Рівень вищої освіти	Бакалавр
Галузь знань	01 Освіта / Педагогіка
Спеціальність	016 Спеціальна освіта
Статус дисципліни	Вибіркові навчальні дисципліни. Дисципліни самостійного вибору навчального закладу. Дисципліни професійної підготовки.
Сторінка курсу в MOODLE	https://moodle.kpnu.edu.ua/user/index.php?id=1250

ПРЕРЕКВІЗИТИ І КОРЕКВІЗИТИ КУРСУ

Міждисциплінарні зв'язки	«Пропедевтика мовленнєвих порушень», «Спеціальна методика розвитку мовлення» «Загальна вікова, педагогічна логопсихологія», «Логопедія», «Логоритміка з методикою викладання», «Ігри в логопедичній роботі».
Мова викладання	українська
Обсяг дисципліни	

Найменування показників	Характеристика навчальної дисципліни	
	денна форма навчання	заочна форма навчання
Рік навчання	2022-2023	2022-2023
Семестр вивчення	8	8
Кількість кредитів ЄКТС	4	4
Загальний обсяг годин	120 год.	120 год.
Кількість годин навчальних занять	40 год.	24 год.
Лекційні заняття	18 год.	10 год.
Практичні заняття	22 год.	14 год.
Семінарські заняття	-	-
Лабораторні заняття	-	-
Самостійна та індивідуальна робота	80 год.	96 год.
Форма підсумкового контролю	залік	залік

Анотація курсу. Зміст курсу розкриває та знайомить з основними науково-теоретичними та практичними аспектами проблеми проведення фізичної реабілітації; вивчення особливостей фізичного розвитку та моторики дітей з порушеннями мовлення; розкриття особливостей психомоторної активності та психомоторного розвитку осіб з порушеннями мовлення; ознайомлення з нормативними документами, які визначають організацію, контроль і керівництво фізичною реабілітацією.

Консультації з навчальної дисципліни *Онлайн-консультації або очні консультації (згідно графіка)*

Мета і завдання курсу **Мета курсу:** сформувати в студентів основні професійні компетентності фізичної реабілітації осіб з вадами мовлення.
Завдання курсу: Сформувати в студентів основні теоретико-практичні знання та уміння з використання різних напрямків та методик проведення фізичної реабілітації осіб з вадами мовлення; розкрити особливості фізичного розвитку та моторики дітей з порушеннями мовлення; дати аналіз особливостей психомоторної активності та психомоторного розвитку осіб з порушеннями мовлення; ознайомити з нормативними документами, які визначають організацію, контроль і керівництво фізичною реабілітацією.

ФОРМАТ КУРСУ

Форми та види проведення навчальних занять Форма навчання – денна / заочна
Види навчальних занять: лекційні, практичні заняття, самостійна робота (відповідно до навчального плану).

Методи та форми контролю

Методи контролю: опитування на практичних заняттях, участь в дискусіях, вирішення проблемних кейсів, тощо.

Форми контролю: розробка презентацій, індивідуальних або групових проектів, тощо

Необхідне технічне та програмне забезпечення, обладнання

Технічне комп'ютерне забезпечення для показу презентацій, відео матеріалів (схеми, малюнки, таблиці).

Вивчення наукової літератури з предмету, виконання ІНДР та завдань самостійної роботи студентів за наступними напрямками.

Індивідуальні завдання

1. Арт-терапія, її характеристика при фізичній реабілітації дітей порушеннями мовлення.
2. Методи, прийоми та засоби терапії в фізичній реабілітації.
3. Концепція «Тандем», її характеристика при фізичній реабілітації дітей з порушеннями мовлення.
4. Діагностика та корекція психомоторного розвитку осіб порушеннями мовлення.
5. Діагностика психомоторного розвитку дітей дошкільного віку порушеннями мовлення.
6. Корекція психомоторного розвитку дітей дошкільного віку порушеннями мовлення.
7. Загальна характеристика методів оцінки у фізичній реабілітації дітей з порушеннями мовлення.
8. Зміст порівнево збалансованої методики фізичної реабілітації дітей з порушеннями мовлення.
9. Модель реабілітації психомоторики дітей з порушеннями мовлення.
10. Реабілітація психомоторного розвитку дітей з порушеннями мовлення за допомогою порівнево збалансованої методики.
11. Особливості розвитку психомоторної активності у дітей з порушеннями мовлення при логопедичній роботі.
12. Особливості розвитку психомоторної активності у дітей з порушеннями мовлення при у процесі фізичної реабілітації.

Інтегральна

компетентність (ІК)

Загальні компетентності

(ЗК) Спеціальні (фахові)

компетентності (СК)

ІК – Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі і практичні проблеми спеціальної та інклюзивної освіти у процесі корекційно-педагогічної, діагностико-консультативної, дослідницької та культурно-просвітницької діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування основних теорій і методів спеціальної та інклюзивної освіти в цілому та логопедії зокрема і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

ЗК-1.1. Світоглядна компетентність. Здатність до розуміння предметної області професійної діяльності; володіння науковим світоглядом; знання основних теорій, концепцій, вчень, які формують наукову картину світу; вміння відстоювати власні стратегії професійної діяльності.

ЗК-1.2. Морально-етична компетентність. Здатність діяти на основі принципів і норм етики, правил культури поведінки у стосунках і з дорослими й дітьми на основі загальнолюдських та національних цінностей, норм суспільної моралі; дотримуватися принципів педагогічної етики (професійної етики вчителя спеціальної та інклюзивної школи) (знання основних моральних норм, етичних та етикетних правил; досвід дотримання набутих моральних норм, етичних та етикетних правил у власній повсякденній і професійній діяльності).

ЗК-1.6. Адаптивна. Здатність до адаптації в корекційно- педагогічному середовищі та дії в нових ситуаціях, зокрема тих, що передбачають

корекційне навчання, розвиток і виховання та реабілітацію дітей дошкільного та шкільного віку із особливими освітніми потребами, зокрема з порушеннями мовлення, дошкільного і шкільного віку спілкування з їх батьками, комунікації з адміністрацією освітніх закладів та колегами.

ЗК-3.2. Дослідницько-практико-педагогічна компетентність.

Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми, зокрема, в процесі корекційно-педагогічної діяльності. Знання основних методів наукового пошуку; вміння узагальнювати отримані результати, обробляти та аналізувати інформації з різних джерел, оформляти, презентувати результати наукової діяльності відповідно вимог процесу корекційно-педагогічної та навчально-реабілітаційної діяльності.

ЗК-3.5. Загальнонавчальна. Здатність навчатися та оволодівати сучасними знаннями, зокрема, інноваційними методичними підходами, сучасними системами, методиками, технологіями навчання, розвитку й виховання дітей дошкільного і шкільного віку з порушеннями мовлення типового розвитку, з порушеннями аналізаторних систем; порушеннями розумового розвитку та емоційно-вольової сфери, чинним нормативним забезпеченням спеціальної освіти тощо.

СК.-3 Комунікативно-педагогічна.

Здатність до застосування знань основних принципів, правил, прийомів форм педагогічної комунікації; вміння використовувати різноманітні інформаційні джерела та способи отримання інформації у професійних цілях, продумано й виважено будувати процес корекційно-педагогічного спілкування як з дітьми з порушеннями мовлення, так і з їхніми батьками; здатність налагоджувати продуктивну професійно-корекційну навчально-реабілітаційну взаємодію, суб'єкт-суб'єктну комунікацію.

СК.-5 Організаційна (відповідно нозології). Здатність до застосування знань основних правил організації навчально-виховного та корекційно-розвивального, навчально-реабілітаційного процесів з дітьми з порушеннями мовлення; вміння раціонально організовувати власну корекційно-педагогічну діяльність, самостійно контролювати її результативність, удосконалювати систему самоорганізації.

СК.-6. Медико-біологічна компетентність (загальна та відповідно до нозології). Здатність до застосування професійних медико-біологічних знань і практичних умінь і навичок, які є теоретичним підґрунтям побудови змісту навчально-виховного, та корекційно-розвивального процесу.

СХЕМА КУРСУ

Денна форма

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин				
	разом		у тому числі		
	лекційні заняття	практичні заняття	семінарські заняття	лабораторні заняття	самостійна робота
					індивідуальна робота

Змістовий модуль 1. Основні теоретико-практичні положення фізичної реабілітації осіб з вадами

мовлення.				
Тема 1. ТЕМА: Фізична реабілітація та клініко - фізіологічне обґрунтування механізмів, засобів лікувальної та реабілітаційної дії фізичних вправ.	12	2	2	8
Тема 2. Особливості розвитку психомоторної активності дітей.	12	2	2	8
Тема 3. Психомоторні можливості осіб з порушеннями мовлення на різних рівнях побудови рухів.	12	2	2	8
Тема 4. Методи та терапії у фізичній реабілітації.	12	2	2	8
Тема 5. Діагностика та корекція психомоторного розвитку осіб з порушеннями мовлення.	12	2	2	8
Тема 6. Загальна характеристика методів оцінки. Ефективності ЛФК.	12	2	2	8
Разом за змістовим модулем 1	72	12	12	48

Змістовий модуль 2. Характеристика базових методик фізичної реабілітації осіб з вадами мовлення.

Тема 1. Зміст та особливості застосування збалансованої методики фізичної реабілітації осіб з порушеннями мовлення.	12	2	2	8
Тема 2. Реабілітація психомоторного розвитку дітей з порушеннями мовлення засобами порівняльово збалансованої методики.	14	2	4	8
Тема 3. Порівняння ефективності реабілітації психомоторного розвитку дітей з порушеннями мовлення за допомогою різних методик.	22	2	4	16
Разом за змістовим модулем 2	48	6	10	32
Разом годин	120	18	22	80

Заочна форма

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин
разом	у тому числі

лекційні заняття	практичні заняття	семінарські заняття	лабораторні заняття	самостійна робота	індивідуальна робота
------------------	-------------------	---------------------	---------------------	-------------------	----------------------

Змістовий модуль 1. Основні теоретико-практичні положення фізичної реабілітації осіб з вадами

мовлення.				
Тема 1. ТЕМА: Фізична реабілітація та клініко - фізіологічне обґрунтування механізмів, засобів лікувальної та реабілітаційної дії фізичних вправ.	11	2		9
Тема 2. Особливості розвитку психомоторної активності дітей.	11	2		9
Тема 3. Психомоторні можливості осіб з порушеннями мовлення на різних рівнях побудови рухів.	11		2	9
Тема 4. Методи та терапії у фізичній	11		2	9

реабілітації.

Тема 5. Діагностика та корекція психомоторного розвитку осіб з порушеннями мовлення.	11	2	9	
Тема 6. Загальна характеристика методів оцінки. Ефективності ЛФК.	11	2	9	
Разом за змістовим модулем 1	66	4	8	54

Змістовий модуль 2. Характеристика базових методик фізичної реабілітації осіб з вадами мовлення.

Тема 1. Зміст та особливості застосування збалансованої методики фізичної реабілітації осіб з порушеннями мовлення.	18	2	2	14
Тема 2. Реабілітація психомоторного розвитку дітей з порушеннями мовлення засобами порівняльово збалансованої методики.	18	2	2	14
Тема 3. Порівняння ефективності реабілітації психомоторного розвитку дітей з порушеннями мовлення за допомогою різних методик.	18	2	2	14
Разом за змістовим модулем 2	54	6	6	42
Разом годин	120	10	14	96

Програмні результати навчання

ЗН.-1. – Знає сучасні теоретичні основи предметної спеціалізації, здатний застосовувати елементи теоретичного та експериментального дослідження у професійній діяльності.

ЗН.-2. – Володіє знаннями в галузі спеціальної освіти (логопедії) при вирішенні корекційних навчально-виховних та науково- методичних завдань з врахуванням вікових та індивідуально- типологічних особливостей дітей; соціально-психологічних особливостей учнівських груп; конкретних психолого- педагогічних ситуацій;

ЗН.-3. – Знає сучасні методи діагностики психічного фізичного розвитку дитини дошкільного і шкільного віку.

ЗН.-4. – Здатний планувати корекційно-педагогічний процес у закладах загальної та спеціальної освіти, забезпечувати його реалізацію та оцінку отриманих результатів.

ЗН.- 5. Здатний до застосування в освітньому процесі сучасних корекційно-педагогічних технологій.

УМ.-1. Здатний до рефлексії, має навички оцінювання непередбачуваних ситуацій під час професійної діяльності і обдуманого вибору шляхів їх вирішення.

УМ.-2. Здатний організовувати і проводити психолого-педагогічне вивчення дітей з особливими освітніми потребами.

УМ.-3.Здатний вирішувати питання, пов'язані з комплектуванням та організацією діяльності закладів спеціальної освіти та закладів дошкільної та середньої освіти з інтегрованими та інклюзивними класами (групами), здійснювати спостереження за дітьми з порушеннями мовлення, інтелекту, аналізаторних систем

опорно- рухових функцій і проводити з ними навчальну корекційно-педагогічну роботу на основ диференційованого та індивідуального підходів.

УМ.-4. Здатний здійснювати спостереження за дітьми особливими освітніми потребами, планувати та проводити з ними корекційно-розвивальну роботу на основ диференційованого та індивідуального підходу.

УМ.-5.Здатний сприяти соціальній адаптації дітей особливими освітніми потребами; готувати їх до суспільної та виробничої діяльності.

УМ.-6.Здатний організовувати колектив дітей особливими освітніми потребами та інтегрований колектив.

УМ.-7.Здатний здійснювати педагогічний супровід дітей особливими освітніми потребами в ролі асистента вчителя інклюзивного класу; вчителя-дефектолога; вихователя спеціальних та інклюзивних груп дошкільних і шкільних загальноосвітніх навчальних закладів; асистента вчителя логопеда, асистента вчителя загальноосвітнього навчального закладу з інклюзивним та інтегрованим навчанням; асистента вчителя-реабілітолога.

УМ.-8.Здатний використовувати різноманітні методи та форми виховної роботи, прогресивні прийоми керівництва навчальною, трудовою та суспільною діяльністю учнів.

УМ.-9. Здатний використовувати сучасні технічні засоби навчання і виховання дітей з особливими освітніми потребами відповідно до нозології, спеціальну апаратуру комп'ютерні програми тощо.

УМ.-10.Здатний співпрацювати з батьками дітей з особливими освітніми потребами, особами, які їх замінюють, спеціалістами інших галузей (медиками, психологами, вчителями, вихователями).

ПОЛІТИКА КУРСУ

1. Необхідність дотримання обов'язкових принципів академічної доброчесності, визначених Кодексом академічної доброчесності в КПНУ https://drive.google.com/file/d/1W_tRKAqt4kKFyD1zNzR76uxVZY3mUjBV/view та Положенням про дотримання академічної доброчесності <https://drive.google.com/file/d/1nVC6hDHeT4WxNS5c45xybMiWBEVDbGpb/view>
2. Відвідування занять здобувачами вищої освіти є обов'язковою складовою організаційного освітнього процесу. Про неможливість відвідування занять з поважних причин мають завчасно повідомляти викладача (-ів). Деталі за покликанням: <https://drive.google.com/file/d/1ZbMN35h-7ZSJBBOVvL2bTCaLtRbcQA86/view>
3. Підтримується креативна ініціатива здобувача (-ів) вищої освіти.

СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ ТА ВИМОГИ

Оцінювання навчальної дисципліни проводиться за результатами поточного та підсумкового контролю.

Оцінка за поточний контроль складається з оцінювання аудиторної та результатів самостійної роботи здобувача, а також індивідуального завдання (виконання та захист тематичної роботи). Підсумкові бали з навчальної дисципліни визначаються як сума балів, отриманих здобувачем протягом семестру та балів, набраних на підсумковому контролі.

Форми оцінювання

Підсумкова оцінка за екзамен шляхом пропорційного перерахунку семестрових оцінок у підсумкову оцінку за бажанням студента може виставлятися за формулою: $n \cdot 5/3$, де n – рейтингова оцінка поточної успішності, відповідно до «Порядку проведення поточного та семестрового контролю навчальних досягнень здобувачів вищої освіти КПНУ» детальніше за покликанням

https://drive.google.com/file/d/15qM6nA_NtvOZxOYz4Hzc8DZNgnAiL_zz/view

<https://drive.google.com/file/d/1ZbMN35h-7ZSJBBOVvL2bTCaLtRbcQA86/view>

<https://drive.google.com/file/d/0B4IW4J1OEFZAoLXVNNzg2bFJTRng2ZVFjdA0dEV1YmFiOXy4/view?resourcekey=0-CxWU4B0HXDwe08FZrsfoQ> === мулл

Таблиця 1

Таблиця відповідності шкал оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти

Рейтингова оцінка з кредитного модуля (навчальної дисципліни)	Підсумкова оцінка за шкалою ECTS	Рекомендовані системою ECTS статистичні значення (у %)	Підсумкова оцінка за національною шкалою	
			екзаменаційна	залікова
			відмінно	зараховано
90-100	A (відмінно)	10		
82-89	B (дуже добре)	25	добре	
75-81	C (добре)	30		
67-74	D (задовільно)	25		
60-66	E (достатньо)	10		
35-59	FX		незадовільно	не зараховано
34 і менше	F			

Перелік орієнтовних питань до підсумкового контролю

1. Фізична реабілітація та клініко - фізіологічне обґрунтування механізмів та засобів лікувальної та реабілітаційної дії фізичних вправ.
2. Механізми лікувальної дії фізичних вправ на організм людини.
3. Засоби фізичної реабілітації.
4. Форми і методи фізичної реабілітації.
5. Дозування навантаження у фізичній реабілітації
6. Особливості розвитку психомоторної активності дітей.
7. Поняття про психомоторику.
8. Погляди вчених на рухову активність людини.
9. Характеристика психомоторного розвитку дошкільників.
10. Особливості розвитку психомоторної активності дітей.
11. Поняття про психомоторику.
12. Погляди вчених на рухову активність людини.
13. Характеристика психомоторного розвитку дошкільників.
14. Методи та терапії у фізичній реабілітації.
15. Арт-терапія, її характеристика при фізичній реабілітації дітей з

	порушеннями мовлення. 16. Методи, прийоми та засоби терапії в фізичній реабілітації. 17. Концепція «Тандем», її характеристика при фізичній реабілітації дітей з порушеннями мовлення. 18. Діагностика та корекція психомоторного розвитку осіб з порушеннями мовлення. 19. Діагностика психомоторного розвитку дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення. 20. Корекція психомоторного розвитку дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення. 21. Загальна характеристика методів оцінки у фізичній реабілітації дітей з порушеннями мовлення. 22. Ефективності ЛФК дітей з порушеннями мовлення. 23. Види контролю та методи оцінки ефективності занять ЛФК з дітьми з порушеннями мовлення. 24. Характеристика лікарсько-педагогічних спостережень за дітьми з порушеннями мовлення. 25. Зміст та особливості застосування порівнево збалансованої методики фізичної реабілітації. 26. Зміст порівнево збалансованої методики фізичної реабілітації дітей з порушеннями мовлення. 27. Модель реабілітації психомоторики дітей з порушеннями мовлення. 28. Реабілітація психомоторного розвитку дітей з порушеннями мовлення за допомогою порівнево збалансованої методики. 29. Особливості розвитку психомоторної активності у дітей з порушеннями мовлення при логопедичній роботі. 30. Особливості розвитку психомоторної активності у дітей з порушеннями мовлення при у процесі фізичної реабілітації.
Рекомендована література (основна, допоміжна, інтернет-ресурси)	Основна: 1. Вікова та педагогічна психологія : навч. посібн./ за ред.О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук та ін.. К. : Просвіта, 2001. 416 с. 2. Мухін В.М. Фізична реабілітація : підручник. К. : Олімпійська література, 2003. 423 с. 3. Сімко А.В. Фізична реабілітація дітей з особливостями інтелектуального розвитку : навчально - методичний посібник. Кам'янець-Подільський. : ТОВ «Друк-Сервіс», 2014.136с. 4. Порада А.М., Солодовник О.В., Прокопчук Н.Є. Основи фізичної реабілітації : навчальний посібник. – Київ. : Медицина, 2008. – 246с.

Допоміжна:

1. Богуш А. Мовленнєвий компонент дошкільної освіти. Х. : Вид-во «Ранок», 2011. 176 с.
2. Гаврилова Н. С. Класифікації порушень мовлення. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Сер. соціально педагогічна. Вип. XX : у 2-х ч., ч.1 / за ред. О. В. Гаврилова, В. І. Співака. Кам'янець-Подільський : Медобори-2006, 2012. С. 293–315.
3. Гаврилова Н. С. Порушення фонетичного боку мовлення у дітей : монографія. Кам'янець-Подільський : Друк-Сервіс, 2011. 200 с.
4. Дегтяренко Т.В., Ковиліна В.Г. Психофізіологія раннього онтогенезу : підручник для студентів вищих навчальних закладів. К. : УАІД «Рада», 2011. 328 с.
5. Загальна психологія : підручник. / за заг. ред.. академіка С.Д. Максименка. 2-ге вид., переробл. і доп. Вінниця : Нова Книга, 2004. 704 с.
6. Лазарєва І.А. Неврологічні основи логопедії: навчально-методичний посібник для студентів дефектологічних спеціальностей. Луганськ, 2005. 132 с.
7. Логопедія : підручник, 2-е видання. За ред. М.К. Шеремет. К. : Видавничий Дім «Слово», 2010. 672с.
8. Логопсихологія : навч. посіб. / укл. Конопляста С. Ю., Сак Т. В. ; за ред. М. К. Шеремет. К. : Знання, 2010. 234с.
9. Манько Н.В. Діагностика та корекція мовленнєвого розвитку дітей раннього віку: науково-методичний посібник. К. : КНТ, 2008. 256с.
10. Маруненко І.М. Психофізіологія : навч. посіб. К. : Київський ун-т імені Боиса Гринченка, 2013. 408 с.
11. Пахомова Н.Г. Нейропсихолінгвістика : навч. посіб. для студ. Полтава : ТОВ «АСМІ», 2013. 268 с.
12. Тищенко В., Рібцун Ю. Як навчити дитину правильно розмовляти: Від народження до 5 років : поради батькам. К. : Літера ЛТД, 2006. 128 с.

Інтернет-ресурси:

1. Закон України «Про вищу освіту» від 01.01.2019 р. [Електронний ресурс] // режим доступу: <https://zakon.help> > law > 1556-VII > edition01.01.2019
2. Закон України «Про освіту» від 06.06.2019 р. [Електронний ресурс] // режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua> > laws > show
3. Закон України «Про загальну середню освіту» від 25.04.2019 р. [Електронний ресурс] // режим доступу: <https://zakon.help> > law > 651-XIV
4. Закон України «Про освіту» щодо особливостей доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг» від 23.05.2017р. № 2053-VIII [Електронний ресурс] // режим доступу: <https://ukrainepravo.com> > law-making > bill_passed_by_legislature > ians.
5. Рібцун Ю.В. Вплив ендогенних та екзогенних факторів на становлення мовленнєвої діяльності молодших дошкільників із ЗНМ [Електронний ресурс] *Народна освіта*. 2010. Вип. № 2 (11). Режим доступу до вид. : www.kristti.com.ua.